

**abaton** - z gréc. αβατων/abaton; z gréc. α – „nie“; βαίνω/baino – „šliapať“; vo význame neprístupné miesto

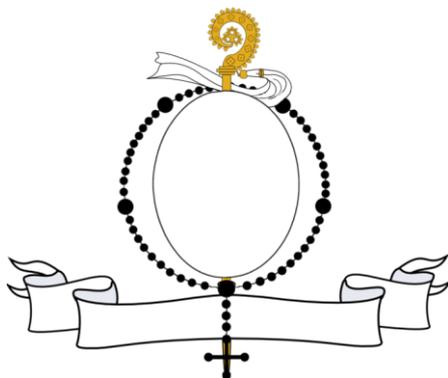
1. posvätný okrsok neprístupný nezasväteným
2. *adyton* - posvätná časť gréckeho chrámu, kam mali prístup iba kňazi

www: posvätný okrsok boha lekárstva *Asklepia* sa nachádzal v *Epidauré*, vo veľkej stĺpovej sieni chrámu zvanej Abaton, ktorá bola súčasťou kultového okrsku

**abatiša** – lat. abbatisa < abba – „opát“ < aram. abba – „otec“

-predstavená ženského *kláštora* v *rímskokatolíckej cirkvi*; ženský náprotivok *opáta*; volená rehoľníkmi; opátka alebo matka predstavená alebo zastarano abatiša; jej povinnosti sú riadiť patričný *kláštor* alebo ústav a dohliadať nad tým, aby v ňom boli zachovávané prísne pravidlá rehole; jej konkrétne právomoci určujú pravidlá toho ktorého *rádu* alebo *kongregácie*; v Čechách jednou z najznámejších bola Anežka Přemyslovna, druhá dcéra kráľa Přemysla Otakara I., ktorá založila v Prahe na Františku r. 1234 kláštor *klarisiiek*; jej *atribútmi* sú *barla* a *pektorál*

Znak abatiše





Stredoeurópsky maliar zo začiatku 18.storočia: Svätá Walburga (1700-1710)

**abaxiálny** - odvrátený od *osi*, opak *adaxiálneho*

**abaz** - perz. شذشظ /abaz; tiež *abagi*, *abbási*; strieborná *perzská minca* pomenovaná podľa šacha Abbasa I. Veľkého (†1629); razila sa od 1620 (7,7g), od 1782-19.st. (3g); od roku 1782 až do 19.st. používaná i v Gruzínsku; do 1926 obeživom v *Afganistane*; pozri *abbás*

**abba** - aramej. – „otec“ (v rodinnom zmysle); aram. Abba'nu – „otec náš“

Nový bibl. slovník: zdôraznená forma aramejského výrazu otec; často sa vyskytuje v babilonskom *Talmude* ako oslovenie *rabinov* alebo ho dieťa užíva ako oslovenie k svojmu otcovi; vyjadruje synovskú úctu a hrejivú blízkosť; v židovských kruhoch nikdy titulom Všemohúceho (pozri *Adonaj*, *Jahve*); v *Novom zákone* (Marek 14,36 a ď.) oslovenie Boha s pripojením gréckeho ekvivalentu *πατέρας/patéras*, *Πατήρ/patros*

www: *aramejské* slovo s významom otec v rodinnom zmysle; aramejským oslovením Abba'nu (*Otec náš*) sa začína modlitba Pána

www: gréckym oslovením Πατέρας μας/patéra mas – „Otče náš“ (lat. Pater noster) sa začína modlitba v *Kázni na hore* známa ako *otčenáš*

www:

- 1.modlitebné oslovenie *Boha Otca*
- 2.titul predstavených pravoslávnych *kláštorov* (porovnaj *abatiša, opát*) a *mníchov* vyznačujúcich sa vysokou askézou, tzv. *starci/gerónes*

**abbás, abbásí** - 1.www: stará jednotka hmotnosti v niektorých islamských krajinách; jej hodnota je približne 370g  
2. minca *abaz/abagi*

**abbásí** - perzs. شادشسه /fonet. prepis abbásí; tiež *abaz, abagi*

**Abbasi Reza** - († 1635); perzs. رضا عباسی ; hlavný perzský miniaturista z isfahánskej školy v priebehu Saffovskej dynastie; považovaný za posledného veľkého majstra perzskej miniatúry, známy pre svoje jednotlivé miniatúry postáv krásnych mladých ľudí; pozri *dvorský maliar, perzskí iluminátori*

[http://en.wikipedia.org/wiki/Reza\\_Abbasi](http://en.wikipedia.org/wiki/Reza_Abbasi)

**Abbasovci** - arab. عباسيون / fonet. prepis 'Abbásíjún

www: arabská dynastia Saffjovcov z obdobia 750-1258, ktorá svoj pôvod odvodzovala od *Mohamedovho* strýka Abbása ibn Abd al-Muttalíba (ويكيپيديا - خلافت عباسيان ; †653); druhá dynastia arabských kalifov; prevzali vládu nad Arabskou ríšou z rúk rodu Umajjovcov a vládli v období rokov 750 – 1258; Abbásovských kalifov z Bagdadu uznávali skoro všetci sunnitskí moslimovia; svoje sídlo preniesli z *Mekky* a *Damasku* do *Bagdadu*; moc získali porážkou *Umajjovcov*; história abbásovskej dynastie je poznačená stálym rozvojom a rozkvetom luxusu a umenia; vláda kalifov Harúna ar-Rašída (arab. 809 – 786 ; هارون الرشيد) a jeho syna al-Ma'múna (arab. 833 – 813; المأمون) bola obdobím najväčšieho rozvoja Arabskej ríše; Bagdad sa stal centrom obchodu, došlo k rozpadu kmeňovej spoločnosti Arabov a k zrovnoprávneniu ostatných *moslimov* s nimi; ríša sa rozdelila na provincie, na ktorých čele stál *emir*; od začiatku 10.st. dochádza k postupnému úpadku, *kalifát* zaniká v roku 945 a Abbasovci zostávajú už iba duchovní vodcovia; kalifát definitívne zanikol v roku 1258 po dobytí Bagdadu *Mongolmi*; pozri *islamské umenie, tzv. ríšsky sloh, Tisíc a jedna noc*

**abbé/abé** - franc. < gréc. αββασ/abbas – „otec, opát“

-pôvodne titul *opáta*; od polovice 16.st. titul mladých duchovných s alebo bez zasvätenia; ich oblečenie pozostávalo z čiernych alebo tmavo fialových šiat s malým golierom; na hlave mali *tonzúru*; nakoľko iba zriedka viedli opátstvo, často pracovali v počestných rodinách ako učitelia; iní sa stali spisovateľmi, napr. A. F. Prévost (†1763), autor divadelnej hry „Manon Lescaut“, apod.; od konca 18.st. oslovenie francúzskeho svetského kňaza





Pästné klíny ľudí kultúry abbevilienu

**abbozzo/abocco** - tal. abbozzare – „skicovať“

1. *bozeto* 1

2. názov pre zhruba otesanú kamennú *sochu* alebo *rezbu*; abbozzo podľa *modelov* robia spravidla pracovníci dielne, ktorí ho odovzdávajú majstromi na dokončenie

porovnaj *skica, model*

**Abdiáš/abdyjáš** - gréc. Αβδίας/abdias; hebr. עֲבֻדְיָהּ / Obadjáš – „slúžiaci Jahvem“; tiež עֲבֻדְיָהּ / Ovadjá – „Sluha Jahve“

www: v niektorých prekladoch sa objavuje okrem Abdiáš aj Obadjá (š) alebo Obadjá; v gréčtine sa meno Abdias objavuje iba tri razy (*Septuaginta*); čeština používa tvar Abdijáš, Kralická biblia tvar Obadjáš

Beliana: jeden z dvanástich *malých prorokov*, ohlasovateľ spásy, ktorú pôsobil v *Judsku*; autor najkratšieho spisu *Starého zákona*; žil pravdepodobne v 6.st.pr.Kr. a je autorom tzv. *Abdiášovho videnia*; židovská tradícia (*Sanhedrin 39b*) zaraďuje Abdiáša do obdobia panovania kráľa Achaba (9.st.pr.Kr.)

www: Kniha proroka Abdijáša je najkratšia knihou *Starého zákona* i *Biblie* vôbec; radí sa medzi prorocké knihy, za *Amosa* a pred *Jonáša*; o tomto prorokovi nie sú známe žiadne bližšie podrobnosti, meno je veľmi symbolické; odtiaľ domnienka, že názov knihy bol pridaný až dodatočne k spisu nejakého Anonymu; proti tomu však hovorí fakt, že podobné symbolické mená boli v starovekom *Izraeli* bežné; pravdepodobne sa jednalo o prežívšieho chrámového proroka; výroky obsiahnuté v prvej časti jedinej kapitoly tejto knihy spadajú do obdobia vpádov *Babylonie* do Judska, t.j. v rokoch 605 (bitka pri Karchemiše) a 587/586 pr.Kr. (dobytie *Jeruzalema*); jedná sa o tri výroky proti *Edomu*, ktorý tiež využil ťažkosti a následne pádu a zničenie Judska k rabovaniu krajiny; podľa niektorých biblistov sa jedná o edomskej vpády v rokoch 853 - 841 za kráľa Jórama, kedy v krajine vyčíňali aj Arabi a *Filištíni*; neskorší redaktor textu v období *Druhého chrámu* pridal k predchádzajúcemu textu ďalšie verše (19-21) o návrate Židov do svojej krajiny

Baleka v súvislosti s heslom proroci: *atribútom* Abdiáša je chlieb a voda; pozri *atribúty, symboly, alegórie a prirovnania*



J. Tissot: Abdiáš (19.st.)

tzv. **Abdiášovo videnie** - obsahom proroctva je útok proti *Edomejcom*, vazalom *Babylonu*

www v súvislosti s heslom *Kniha Abdiášova*: podľa niektorých bádateľov za pozadím *Knihy Abdiášovej* je útok Arabov a Pelištejcov na Judsko v časoch vlády kráľa Jórama alebo edómsky útok na Judsko za kráľa Achaza; mnohí sa domnievajú, že predexilový pôvod (pozri *babylonské zajatie*) má iba starší text knihy, proroctvo proti Edómu, tzv. *Abdiášovo videnie*

**Abdiel** - hebr. אַבְדִּיֵּאל/Abdiel – „Služobník Boží“; biblické meno, ktoré bol použité ako názov pre rad fiktívnych postáv a ako krstné meno pre niekoľko pozoruhodných ľudí; meno tiež znamená bohatý a slávny v živote; Abdiel je spomenutý v Biblii, v *1Kronická (5,15)*; ako románová postava je vodcom *serafínov* v *Miltonovom Stratenom raji*

<https://en.wikipedia.org/wiki/Abdiel>



G. Doré: Abdiel a Satan (drevoryt, 1868)

**abeceda** - názov z lat. písmenovej sústavy, ktorá začína *písmenami* a, b, c; písmenová sústava *znakov*, v ktorej znak samotný alebo kombinácie znakov zachycujú myšlienkový význam; v *staroveku* písmená označovali aj *číslice* a *noty*; *písmu* prisudzovaný božský pôvod (v Egypte stvoriteľom písma *Thovt*); abeceda považovaná za najvyšší stupeň vo vývoji *písma* a jednotlivé grafické znaky od počiatku výtvarne tvarované; najstaršou je abeceda fenická (*fenické písmo*), z nej vyvinutá abeceda grécka (*grécke písmo*), z ktorej sa vyvinula latinská abeceda (*latinské písmo*) a obidve staršie staroslovanské abecedy (*hlaholika*, *cyrilika*); pozri *majuskula*, *minuskula*; *písmo*; *symboly písmové/symboly grafické*; *alfabeta*; *zvieratník*

**abeceda anjelská** - *anjelská abeceda*

**abeceda hebrejská** - *hebrejská abeceda*

**abeceda semaforová** - *semaforová abeceda*

**abeceda slabičná** - pozri *albugida*; *kana*, *hiragana*

**abeceda slabičná japonská** - pozri *hirakana*

**abeceda „tanec smrti“** - pozri *iniciála*

<http://www.fromoldbooks.org/Butsch-RenaissanceOrnament/pages/062-hans-holbein-1523-death-letter-a/>



Iniciála A s motívom tanca smrti (A.F. Butsch: Die Bücher-Ornamentik Der Renaissance, Vol I., 1878)



Iniciála B s motívom tanca smrti (A. F. Butsch: Die Bücher-Ornamentik Der Renaissance, Vol I., 1878)

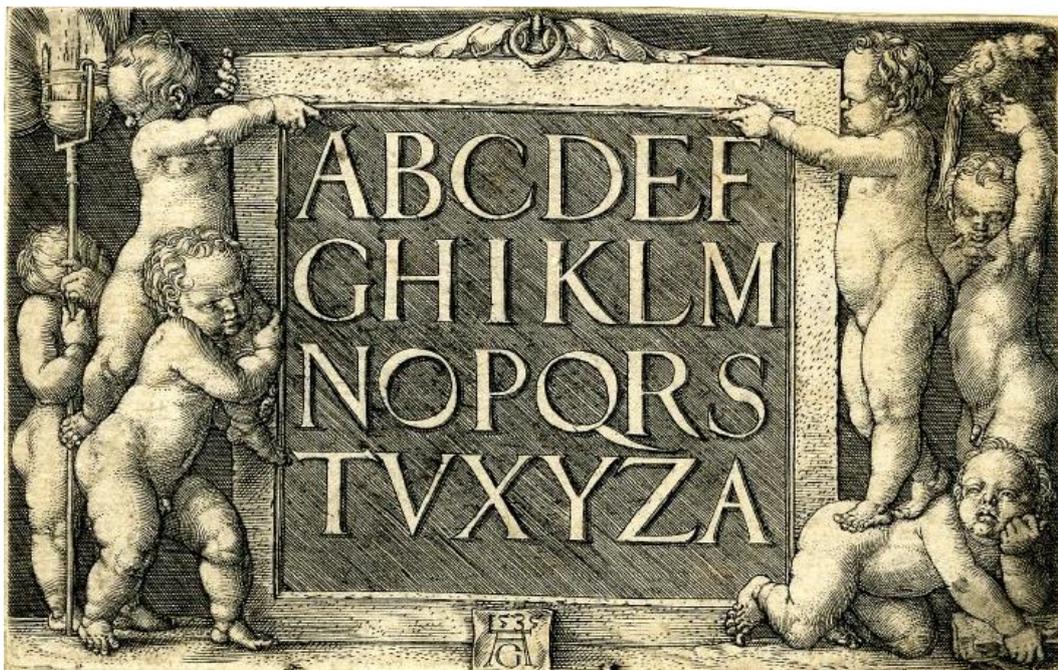


Iniciála C s motívom tanca smrti (A.F. Butsch: Die Bücher-Ornamentik Der Renaissance, Vol I., 1878)



H. Holbein: Iniciála písmena H (Abeceda „Tanec smrti“, 1523)

**abeceda veľká** - pozri *kapitála*, *kapitálka*



H. Aldegrever: Šesť putti podopierajúcich tabuľu s abecedou (1535)

**abeille - včela**

**Ábel** - z hebr. הבל / hevel – „dych, opar“; arab. هابيل / Hábíl; gréc. Αβελ/abel (fonetický preklad Habel); tiež Abel (*Kralická biblia*); Beliana uvádza hebr. Meno Hevet

Výkladový slovník bibl. mien: stredohebr., babylónsky, aramejsky – „horúci vánok, hmla“; Targúm: „vánok, márnosť, míňanie“; pôvodne raná para nad vodnou hladinou, ktorá po východu slnka rýchlo mizne

Nový bibl. slovník: meno niekedy spájané s akkad. aplu, sumerským ibila – „syn“, alebo s akkad. ibilu – „t'ava“; ide však iba o domnienky, ktoré ladia s Ábelovým pastierskym povolaním; meno Abel súčasť niektorých miestnych mien, najmä v Zajordánsku; tradičný výklad „lúka“ nie je vôbec istý; hebraista Walter Baumgartner na základe porovnania hebr. 'ubal, jubal, jabal dáva prednosť významu „potok, vodný tok“; v *masorétskom* texte (1Samuelova 6,18) je pravdepodobne textová chyba a malo by s čítať 'eben – „kameň“



Obet' Ábela a Melchisedecha (paralelizmus, mozaika, San Vitale v Ravenne, 6.st.)



L. van Leyden: Adam a Eva nariekajú nad mŕtvym Ábelom (rytina, 1529)



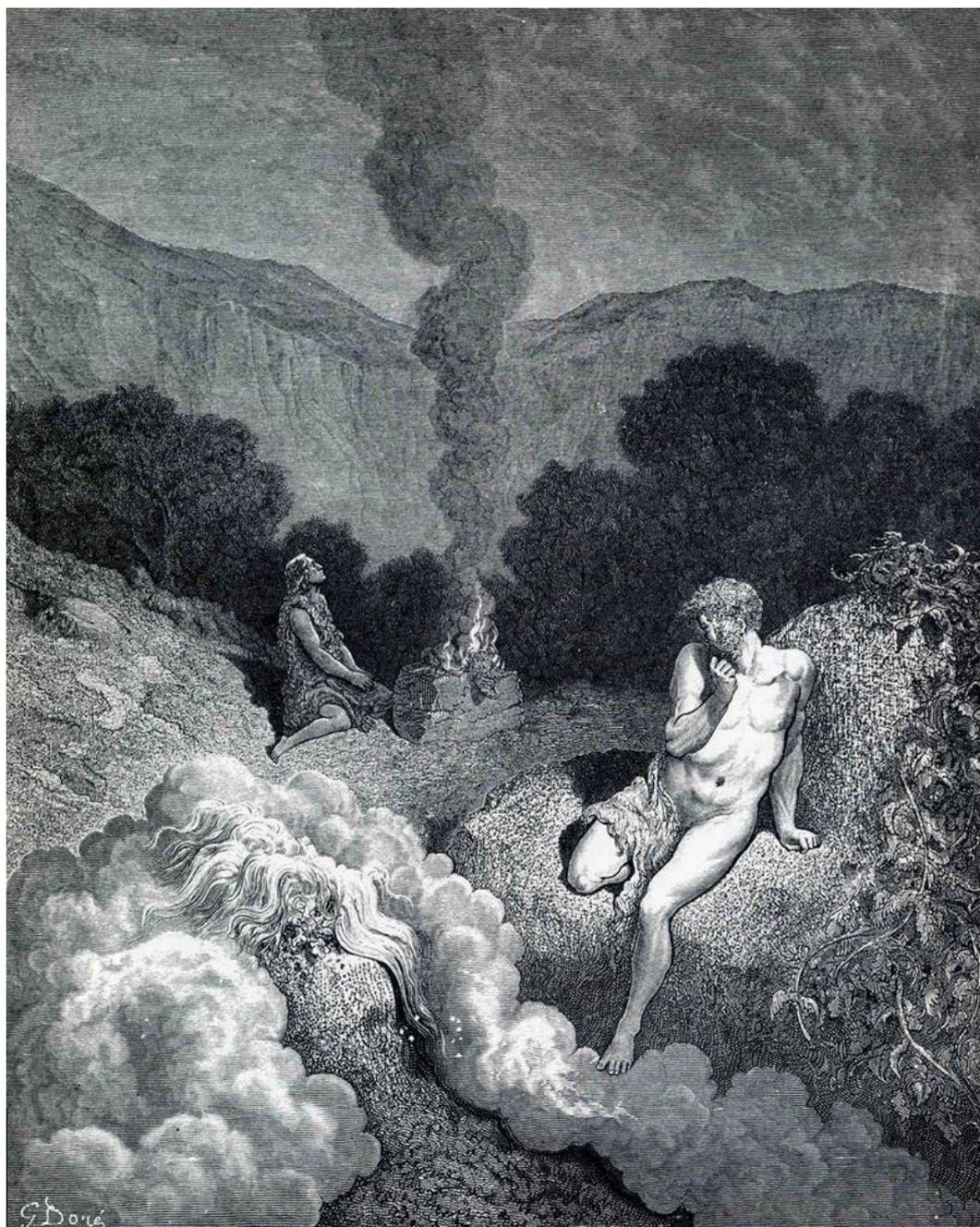
C. Robetta: Obet' Kaina a Ábela (rytina, 1495-1500)



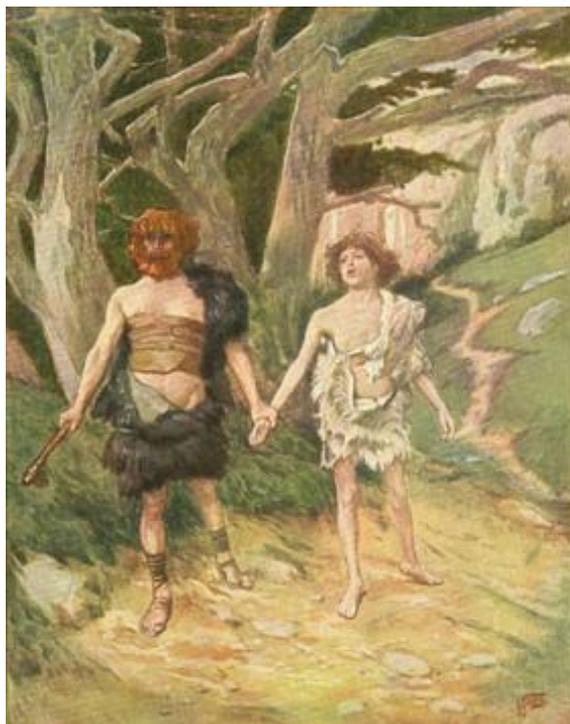
C. Robetta: Boh hovorí ku Kainovi (rytina, 1495-1500)



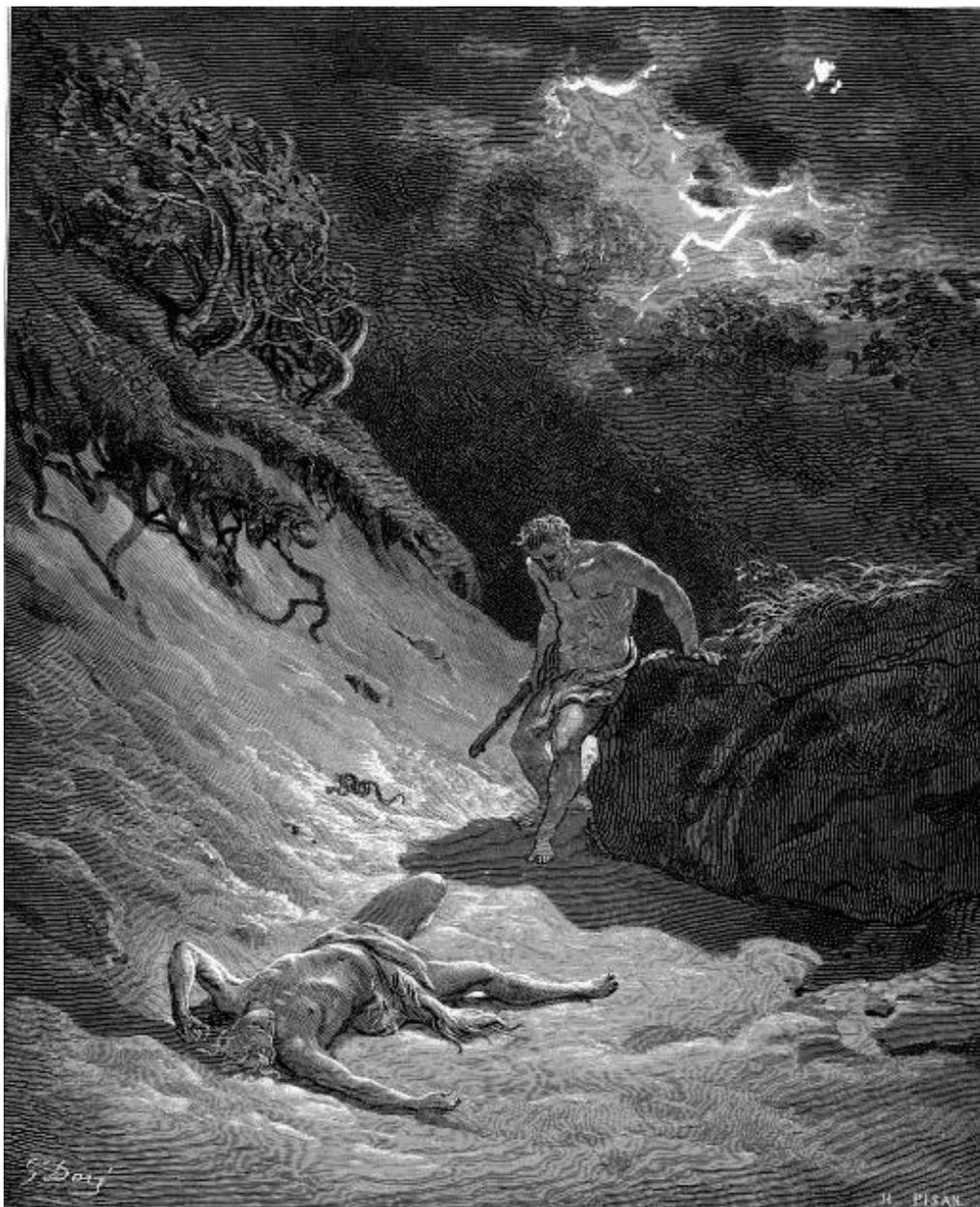
P. Lastman: Nárek nad Ábelom (1624)



G. Doré: Kain a Abel ponúkajú svoje obete (drevoryt, 1866)



J. Tissot: Kain vedie Ábela na smrť (19.st.)

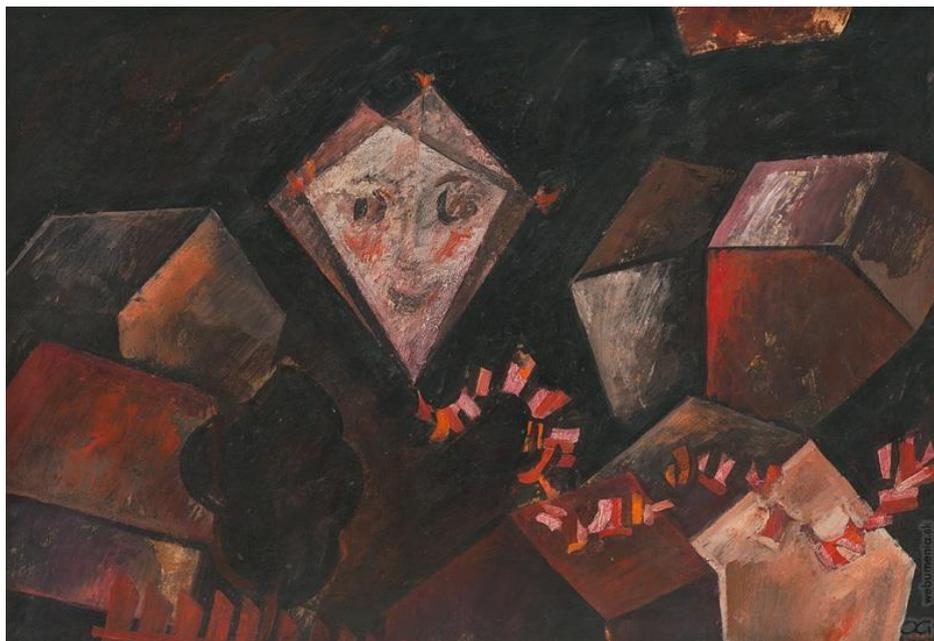


G. Doré: Smrť Ábela (drevoryt, 1866)

**Ábel a Kain** - Nový bibl. slovník: Biblia uvádza Kaina a Ábela ako úplne prvých narodených ľudí (pozri Sét); Ábel bol druhý syn Adama a Evy a brat, možno dvojča Kaina (pozri *Genezis 4,1-2*); pastier oviec, ktorého zavraždil Kain; bol „spravodlivý muž“ (v židovskom poňatí bohabojný); pokiaľ je známe, nezanechal žiadnych potomkov; Kristus ho jednoznačne považoval za historickú postavu (Matúš 23,35; Lukáš 11,51); pozri *Kain zabíja Ábela*

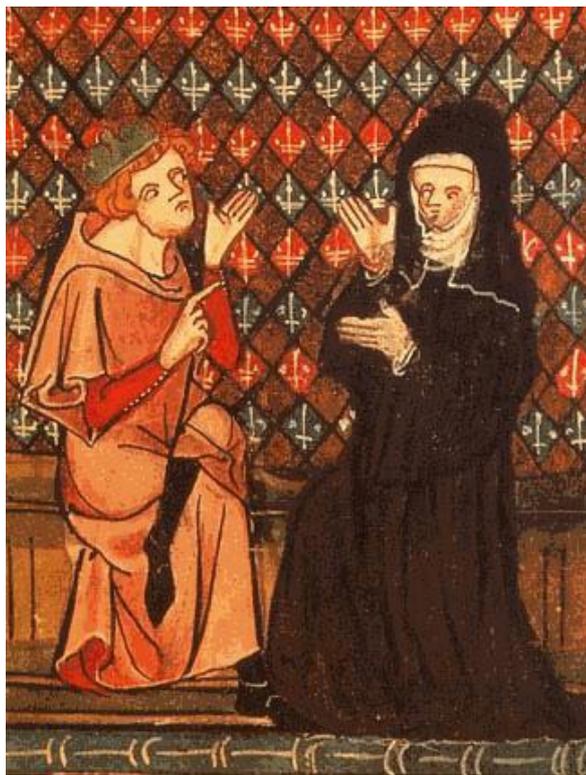
**Abel Svetozár** - pozri *slovenskí maliari*

<http://www.webumenia.sk/web/guest/search/-/simpleSearch/query=te%3Aakryl>



S. Abel: Šarkan nad dedinou (1981)

**Abélard Pierre/abelár pier** - (†1142); lat. Petrus Abaelardus; francúzsky rane scholastický básnik, teológ a filozof píšuci latinsky (pozri *scholastika*); pôsobil v Paríži, viedol pomerne pohnutý život; známy je jeho milostný vzťah k žiačke Héloise, s ktorou mal syna Astrolabia; ich vzťah po tajnej svadbe skončil nešťastne; Heloisa musela ísť do kláštora a Abélard bol vykastrovaný strýkom Heloisy, Fulbertom, a stal sa mníchom; Abélard tento vzťah neskôr zvečnil vo fingovanej korešpondencii s názvom „História mojich pohrôm“; dielo považované za predchodcu ľúbostnej poézie; Abélard sa stal učiteľom Petra Lombarda a Jána zo Salisbury; je považovaný za predchodcu *Tomáša Akvinského*; svojimi názormi si vyslúžil povesť voľnomyšlienkar a bol odsúdený na dvoch cirkevných konciloch: 1121 v Soissons a 1140 v Sense; niektoré jeho názory boli cirkvou odmietnuté ako heretické Abélard a bol donútený zničiť niektoré svoje diela; bol tiež dlho známy ako významný básnik a skladateľ; zložil niekoľko slávnych milostných piesní pre Heloisu; Abélard zložil knihu *hymnov* pre náboženské komunity (1130), kam zaradil piesne pre Heloisu; kniha sa líšila od hymnov *Bernarda z Clairvaux* v tom, že Abélard použité úplne nový a homogénny materiál; stratilo sa aj šesť Abélardových *planctov* (nárekov), ktoré svojou originalitou ovplyvnili laickú tvorbu severnej Európy 13.-14.st.; jeho najznámejšie teologicko-filozofické spisy sú *Sic et Non* (Áno a nie), zbierka zdanlivo si protirečiacich výrokov z Biblie a diel cirkevných otcov, a *Theologia Summi Boni* (Teológia najvyššieho dobra)



J. Montbaston: Abélard a Heloise (iluminácia z rukopisu „Roman de la Rose“, 14.st.)



Oleszezinski: Abélard (rytina)



Jean Vignaud: Abalárd a Heloise prekvapení majstrom Fulbertom



A. Kauffman: Abélard sa lúči s Heloisou

**Abelrich -**

<http://walkurepedia.wikia.com/wiki/Alberich>



A. Rackham: Abelrich kladie prilbu Tarnhelm na hlavu a mizne (1910)

#### **Abelrichovo prekliatie -**

[http://walkurepedia.wikia.com/wiki/Alberich%27s\\_Curse](http://walkurepedia.wikia.com/wiki/Alberich%27s_Curse)

#### **Aberdeen bestiár - pozri *bestiár***

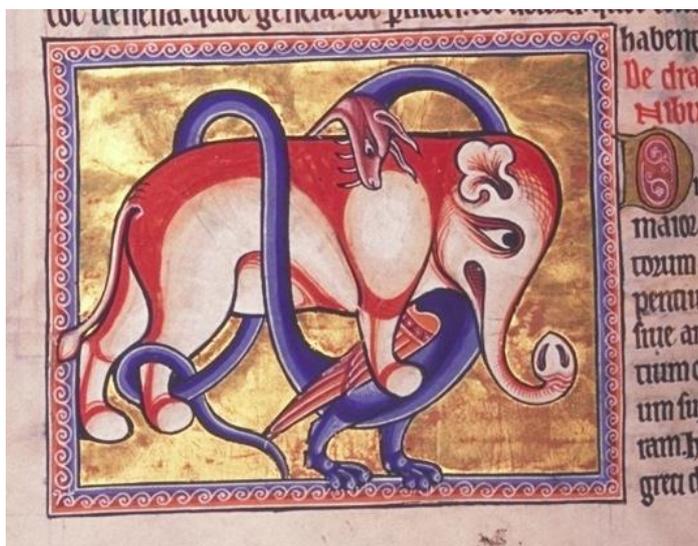
[http://en.wikipedia.org/wiki/Aberdeen\\_Bestiary](http://en.wikipedia.org/wiki/Aberdeen_Bestiary)

[https://www.google.sk/search?q=Bat+bestiar+medial&espy=2&biw=1833&bih=995&tbn=isch&imgil=VwpsshrIvx2lPyM%253A%253BSuxr9ePprCBv0M%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.pinterest.com%25252Fanneunice%25252Fbestiary%25252F&source=iu&pf=m&fir=VwpsshrIvx2lPyM%253A%252CSuxr9ePprCBv0M%252C\\_&usg=\\_ZBgeRPrBuED3KV1csb8S-WZl6pg%3D&ved=0CGMQyjc&ei=Vx5GVKPiHcrcao3sgogC#facrc=&imgdii=&imgrc=NprkqunWbItWbM%253A%253BhooZOPaxSiAiyM%253Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fw](https://www.google.sk/search?q=Bat+bestiar+medial&espy=2&biw=1833&bih=995&tbn=isch&imgil=VwpsshrIvx2lPyM%253A%253BSuxr9ePprCBv0M%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.pinterest.com%25252Fanneunice%25252Fbestiary%25252F&source=iu&pf=m&fir=VwpsshrIvx2lPyM%253A%252CSuxr9ePprCBv0M%252C_&usg=_ZBgeRPrBuED3KV1csb8S-WZl6pg%3D&ved=0CGMQyjc&ei=Vx5GVKPiHcrcao3sgogC#facrc=&imgdii=&imgrc=NprkqunWbItWbM%253A%253BhooZOPaxSiAiyM%253Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fw)

[ikipedia%252Fcommons%252F1%252F15%252FAberdeenBestiaryFolio009rPantherDetail.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fen.wikipedia.org%252Fwiki%252FAberdeen\\_Bestiary%3B560%3B284](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aberdeen_Bestiary_Folio009r_Panther_Detail.jpg)



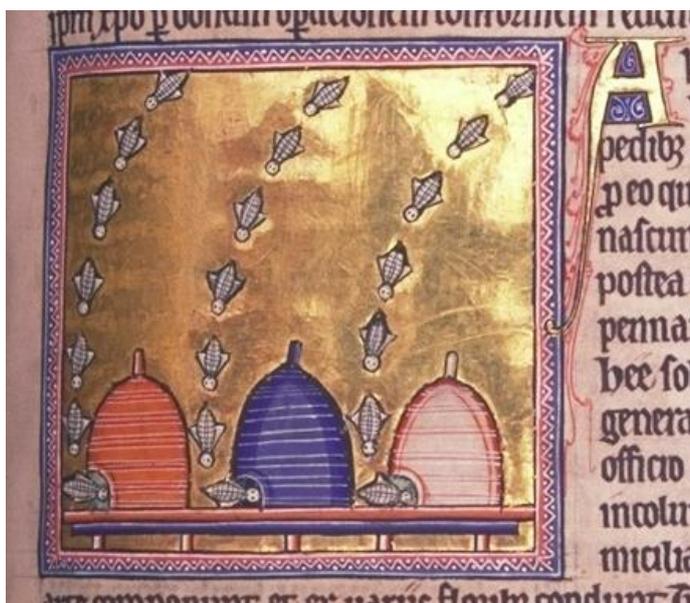
Majestas Domini (Aberdeen bestiár, 12.st.)



Slon a drak (Aberdeen bestiár, 12.st.)



Amfisbena v podobe urovobosa zahryznutého do vlastného chvosta (Aberdeen bestiár, 12.st.)



Včely prilietajúce do úľa (Aberdeen bestiár, 12.st.)



Leopard priťahuje šelmy svojim sladkým dychom (Aberdenský bestiár, 12.st.)



Leopard (Aberdenský bestiár, 12.st.)



Supy (Aberdeen bestiár, 12.st.)

**abfeil** - z nem; historický termín pre *železo*

**Abgar** - [www](http://www.fatym.com/taf/knihy/patrol/p_cdej.htm): historická postava edesského kráľa Abgara V. Ukkamu (†50); podľa sýrskej tradície bol Abgar V. jeden z prvých kresťanských kráľov, ktorý bol na vieru obrátený *apoštolom Tadeášom*; legenda o edesskom Abgarovi V. je totožná so sýrskou legendou o Abgarovi IX. Osroene (starogréč. Ὀσροηνή - Edessa), ktorý konvertoval na kresťanstvo koncom 2.st.; nakoľko bol pochlebovačne ospevovaný ako „nevšedný v skromnosti a múdrosti“, dostal tento Abgar titul „AVAGO Hair“ (Starý Otec Arménska); Gréci a Asýrčania, ktorí nedokázali vysloviť správne tento titul, ho pomenovali Abgar

[http://www.fatym.com/taf/knihy/patrol/p\\_cdej.htm](http://www.fatym.com/taf/knihy/patrol/p_cdej.htm)



Abgar drží obraz Krista (ikona, enkaustika, kláštor sv. Kataríny na hore Sinaj)

**Abgarov obraz** - [www](#): jadrom povesti o *Abgarovi* a Abgarovom obraze, ktorá existuje v niekoľkých verziách, je vymyslená korešpondencia kráľa s Ježišom; Abgar k sebe pozýva Ježiša, lebo sa dopyčul o jeho zázračných liečiteľských schopnostiach a tiež, aby mu poskytol útočisko pred Židmi; Ježiš chváli Abgara za to, že uveril v jeho božské poslanie bez toho, aby uvidel (porovnaj Ján 20,29), ale ponúkaný azyl odmieta, lebo musí naplniť svoje predurčenie, obetovať sa a vrátiť sa k svojmu nebeskému Otcovi; Ježiš preto sľúbi Abgarovi, že keď vystúpi na nebesá namiesto seba mu pošle jedného zo svojich učeníkov, ktorý ho vylieči; Ježišov sľub vyplní apoštol Júda, ktorý k Abgarovi privedie apoštola Addaia (podľa Eusébia išlo o jedného zo sedemdesiatich dvoch učeníkov, tzv. Tadeáša z Edessy); ten uzdravil kráľa tým, že potrel jeho tvár Kristovým listom; podobný príbeh pochádza od gréckeho cirkevného historika a biskupa Eusebia z Caesarey (†340); vo svojom spise „Dejiny cirkvi“ zachytil vyprávanie o kráľovi Abgarovi, ktorý trpel leprou a poslal k Ježišovi svojho služobníka s prosbou o uzdravenie; v tejto verzii kráľov poslanec Hanan alebo Ananias, ktorý bol súčasne dvorným maliarom, sa pokúsil namaľovať Kristov portrét, ale neuspel, lebo nedokázal pozrieť do Kristovej svetlom ožiarenej tváre (podľa staroslovanskej verzie sa poslanec - maliar volal Luka a bol stotožňovaný s evanjelistom Lukášom); preto si Ježiš navlhčil tvár rúskom a odtlačil do neho svoju podobu; kráľ sa pohľadom na ňu uzdravil; východná verzia príbehu, ktorú prevzala *Legenda aurea*, spojila šatku (pozri mandylion) s osudmi kráľovej dcéry Bereniké (Veroniky), ktorá sa uzdravila pri pohľade na odtlačok Kristovej tváre; legenda o Abgarovi slúžila v sýrskom prostredí na propagáciu kresťanstva v konkurencii s manicheizmom; v Sýrii 3.-4.st. pôsobil liečiteľ Addai, ktorý patril k priaznivcom perzského proroka Máního (†276), považujúceho sa za vtelenie Ježiša a rovnako známeho zázračnými liečiteľskými schopnosťami; odtiaľ pochádza zdôrazňovanie uzdravovacích schopností Ježiša v legende o Abgarovi; legenda o kráľovi Abgarovi sa objavuje aj v bulharskej knihe *Abagar*

[www](#): podrobný opis vzniku Abgarovho obrazu v 4.st. zaznamenáva cirkevný historik Eusebius, biskup Caesarejský; zachytáva tradíciu o korešpondencii vymieňanej medzi kráľom Abgarom a Ježišom; Eusebius bol presvedčený, že pôvodné aramejsky písané listy vznikli v Sýrii a boli uchovávané v edesskom archíve; tiež uvádza legendu o tom, že v pravý čas, po Kristovom nanebovstúpení, Thaddeus alebo jeden z sedemdesiatich dvoch učeníkov, tzv. Thaddeus Edesský, bol poslaný apoštolom Tomášom za Abgarom; až neskôr vznikla legenda o portréte Krista, ktorý údajne

namaľoval dvorný archívár Hannan počas svojej návštevy Ježišova; prvá zmienka o nej sa nachádza v sýrskom texte „Doktrína Adda“ alebo „Doctrina Addaei“ z druhej polovice 4.st.; v nich sa píše, že odpoveď Ježiša nebola písomná ale ústna (čiže list neexistoval) a udalosť sa stala r.32; príbeh Abgarovho listu vrátane portrétu vykonaného dvorným maliarom Hannanom sa opakuje s niektorými s variantmi v polovine 5.st. v „Histórii Arménov“ od arménskeho spisovateľa Mojžiša z Chorene, ktorý poznamenal, že portrét bol uchovávaný v Edesse; príbeh neskoršie ďalej rozvíjal mních Evagrius (†600), ktorý zrejme prvýkrát vyhlásil, že obraz Ježišov bol „Bohom urobený“, a „nie vyrobený ľudskými rukami“ (pozri *acheiropoietos*); stručne povedané v Eusébius zaznamenal legendu ešte bez obrazu, v Mojžišovi z Chorene sa objavuje legenda o portréte uchovávanom v Edesse a v Evagrius sa zmieňuje o obraze nevytvorenom ľudskou rukou; legenda o Abgarovi sa tešila veľkej popularite na Východe i na Západe; v priebehu stredoveku bol Ježišov list kopírovaný na pergamene, vyrytý do mramoru a kovu, používal sa ako talizman alebo amulet; učenci viedli spor o chorobe, ktorou Abgar trpel, či mal dnu alebo malomocenstvo, na čom bol list napísaný, či na pergamene alebo papyrusu; väčšina sa prikláňala k názoru, že Ježiš nenapísal nič; autenticitu korešpondencie zavrhol pápež Gelasius I. i Rímska synoda r.495; má sa za to, že listy vznikli pravdepodobne v 3.st. a boli „uložené“ tam, kde ich Eusébius nakoniec našiel; ďalšia teória je, že príbeh bol vyrobený podľa Abgara IX. Osroene (starogréc. Ὀσρονηή = Edessa), za ktorého vlády bola ríša christianizovaná a legenda bola spôsobom, akým chcel legitimizovať svoju náboženskú konverziu; v Kronike mesta Edesy je zachytená existencia kresťanského chrámu už v roku 201, keď bol zničený povodňou

www: legenda hovorí, že Abgarova náboženská premena bola viditeľná aj na hlavnej bráne mesta, z ktorej dal odstrániť modlu a vztýčil na jej miesto Kristovu tvár; avšak jeho právnik, navrátiac sa k pohanstvu, chcel tento svätý obraz zničiť; biskup mesta preto nechal vzácnu ikonu zamurovať do výklenku zo zapálenou lampou; časom sa na skrýš zabudlo, a tak bola odhalená až v období, keď kráľ Peržanov, Chosroes v r. 544 alebo 545 obsadil mesto; zázrakom lampa vo výklenku ešte stále horela a obraz bol nielenže neporušený, ale sa preniesol aj na vnútornú stranu súkna, ktorým bol prikrýty; vďaka tejto udalosti máme dnes dva druhy ikony Svätej tváre

www: podrobný príbeh vzniku tzv. Abgarovho obrazu obsahuje byzantská liturgická kniha „Mineon“; malomocný kráľ Abgaru poslal ku Kristovi svojho archívára Ananiáša s listom, v ktorom prosil Krista, aby prišiel do Edessy a uzdravil ho; Ananiáš bol maliarom, a preto sa Abgar pre prípad, že by Kristus neprišiel, poistil tak, že prikázal namaľovať aspoň jeho podobizeň; Ananiáš našiel Krista obklopeného veľkým zástupom; aby lepšie videl, vystúpil na jednu zo skál; pokúšal sa namaľovať Pánovu tvár, ale nedarilo sa mu to pre neopísateľnú slávu (nebeskú žiaru), ktorá sa v nej trblietala; Ježiš vidiac Ananiášovu túžbu zobrazit' ho, vypýtal si vodu, umyl sa a osušil si tvár rúskom, v ktorom zanechal obrysy svojej tváre; potom toto rúško spolu s listom odovzdal Ananiášovi s tým, aby tieto veci zanesol tomu, ktorý ho poslal

www: podľa cirkevnej tradície sa prvá ikona Krista objavila ešte počas jeho pozemského života; je ňou obraz, ktorý sa udomácnil na Západe pod názvom *Svätá tvár* alebo *Veronikina šatka* (viažuca sa k príbehu jeruzalemskej ženy *Veroniky*) a v ortodoxnej cirkvi ako „ikona nevytvorená ľudskou rukou“ (*acheiropoietos*); na rozdiel od západnej legendy, ktorá je vďaka *františkánom* známa asi od 15.st., legenda z Východu, ako sa zdá, má pevnejší historický základ

www: je zaujímavé, že asi do 5.st. nie sú o tejto ikone takmer žiadne zmienky; pravdepodobne preto, že bola ešte zamurovaná (pozri Abgar); zmienky o tejto ikone môžeme nájsť v dokumente zvanom „Učenie Adaja“; Adaj bol biskupom v Edese (541); nepochybne najstarším autorom, ktorý spomína zázračnú ikonu poslanú kráľovi Abgarovi, je mních a edesský biskup Evagrio Scolastico, žijúci v 6.st.; vo svojom diele „Historia Ecclesiastica“ nazýva tento obraz „ikona vytvorená Bohom“ (gr. *theoteuktos eikon*); v 7.st. je už dobre známa a v cirkvi slávená; v čase ikonoboreckých nepokojov sa sv. Ján Damaský zmieňuje o tomto zázračnom obraze a otcovia VII. ekumenického koncilu (787) ho tiež viac ráz spomínajú; r. 944 sa byzantskí imperátori Constantin Porfirogenito a Roman I zmocňujú ikony v Edese a nechávajú ju slávnostne previesť do *Konštantínopolu*; po vpáde *križiakov* r. 1204 sa stopy po ikone strácajú; liturgická spomienka 16. augusta pochádza pravdepodobne zo slávnostného prenesenia do Konštantínopolu

pozri *mandylion*, *Svätá tvár*

**abhaja, abhaja-mudra** - sanskr. abhaja – „bez strachu“; *mudrá* – „gesto“; jedno z najvýznamnejších gest, pri ktorom pravá ruka (v *Thajsku* aj obidve) zdvihnutá do výšky tváre alebo o niečo nižšie, vnútornou stranou

smerom dopredu, prsty mierne rozťahnuté (porovnaj gesto *oranta*); abhaja je gestom nebojácnosti a odhodlania brániť vieru; niekedy chybné pokladané za gesto *požehnanie*; je gestom rozptyľujúcim strach a úzkosť, čiže gestom ochrany, ktorú poskytne pravda hlásaná božstvom alebo svätcom; objavuje sa na zobrazeniach *Buddhu* a *Avalokitěšvaru* ako aj niektorých hinduistických božstiev; pozri *Amaraváti*; *indické umenie*



Budha s gestom abhaja

**abcházske dolmeny** - Beliana: *megalitické hrobky* v *Gruzínsku* na území Abcházska (obce Šera, Arantha a i.); najstaršie pochádzajú z 2.pol.3.tis.pr.Kr., mladšie z 1.pol.2.tis.pr.Kr.; vyskytujú sa v nich predmety z *doby bronzovej*; pozri *dolmen*



Dolmén z Abcházska

**Abigail/abigajl** - hebr. אביגיל /Avigajil (fonetický preklad) – „Otec sa radoval; Otec môj (je) radosť; Pôvodca radosti; Prameň radosti“; gréc. Αβιγαλ/Abigail

-manželka starého a chorého kráľa *Dávida*; pôvodne manželka bohatého a spupného Nábala, ktorý odmietol dať Dávidovým mužom odmenu v čase strihania oviec; vzala preto bez Nabalovho vedomia dary a vyšla s nimi v ústrety Dávidovi; zabránila tak krviprelievaniu, lebo kráľ medzi tým plánoval útok; jej múdrosť, krása a dôstojnosť na Dávida tak zapôsobili, že si ju zobral za manželku, keď rozhnevaný Nabal zomrel Božou rukou; Abigail porodila Dávidovi syna Kileaba alebo Daníjela; pozri Betsabé

<http://en.wikipedia.org/wiki/Abigail>

[https://www.google.sk/search?q=Nabal&espv=2&biw=1852&bih=995&tbm=isch&imgil=feIUKZXyFJzppM%253A%253BkV-SsXPhs-TC6M%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fbibleencyclopedia.com%25252Fpictures%25252F1\\_Sa\\_muel\\_25\\_Nabal%25252C\\_Abigail%27s\\_husband.htm&source=iu&pf=m&fir=feIUKZXyFJzppM%253A%252CkV-SsXPhs-TC6M%252C\\_&usg=\\_jXdee931ybSGQLSeUkiHJOD-j6s%3D&ved=0CDYQyjc&ei=7daAVLvLLsrnywO3goHIAQ#facrc=\\_&imgdii=\\_&imgrc=g39Lhr\\_3z1i5VM%253A%3B7r4JuySfM-HxeM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.ipbetania.org.br%252Fwp-content%252Fuploads%252F2009%252F05%252FAbigail-Bringing-Gift-to-David.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.ipbetania.org.br%252Fnabal-o-louco-que-por-pouco-nao-destruiu-sua-familia%252F%3B745%3B561](https://www.google.sk/search?q=Nabal&espv=2&biw=1852&bih=995&tbm=isch&imgil=feIUKZXyFJzppM%253A%253BkV-SsXPhs-TC6M%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fbibleencyclopedia.com%25252Fpictures%25252F1_Sa_muel_25_Nabal%25252C_Abigail%27s_husband.htm&source=iu&pf=m&fir=feIUKZXyFJzppM%253A%252CkV-SsXPhs-TC6M%252C_&usg=_jXdee931ybSGQLSeUkiHJOD-j6s%3D&ved=0CDYQyjc&ei=7daAVLvLLsrnywO3goHIAQ#facrc=_&imgdii=_&imgrc=g39Lhr_3z1i5VM%253A%3B7r4JuySfM-HxeM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.ipbetania.org.br%252Fwp-content%252Fuploads%252F2009%252F05%252FAbigail-Bringing-Gift-to-David.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.ipbetania.org.br%252Fnabal-o-louco-que-por-pouco-nao-destruiu-sua-familia%252F%3B745%3B561)



John de Teye: Abigail tíši Nabala (stredoveký rukopis, 1380)



F. Pourbus I : Dávid a Abigail (16.st.)



G. Reni: Dávid a Abigail (17.st.)



A. Molinari: David a Abigail (17.st.)



J. A. Escalante: Prezieravá Agibail (1667)



L. Jacobsz: Abigail a Nabal (17.st.)



P. P. Rubens: Stretnutie Dávida a Abigail (1630)



Okruh P. P. Rubensa: Stretnutie Dávida a Abigail (17.st.)



J. Cossiers: David a Agigail (17.st.)



S. Vos: Abígail prináša dary Dávidovi (17.s.)

**Abildgaard Nicolai Abraham** - (†1809); dánsky maliar, zakladateľ dánskej maliarskej školy; bol učiteľom Bertela Thorvaldsena; inšpiroval sa námetmi z dánskej histórie a antickej mytológie

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Nicolai\\_Abraham\\_Abildgaard](https://cs.wikipedia.org/wiki/Nicolai_Abraham_Abildgaard)



N. A. Abildgaard: Nočná mora (1800)

**Abímelech** - hebr. אבימלך /Avimelech - „Otec (môj je) kráľ“; gréc. Αβιμελεχ/Abimelech

Beliana: 1. kráľ Gerary, ktorý dal uniesť *Sáru*, *Abrahámovu* ženu, domnievajúc sa, že ide o jeho sestru; vo sne však bol upozornený, že je to Abrahámová manželka a ak sa jej dotkne, zomrie; vtedy vrátil ženu Abrahámovi

2. Sudcovia (9,1-6): syn izraelského sudcu *Gideona*; podľa biblie bezcharakterný, ambiciózný človek, ktorý sa zaoberal iba vlastnými záujmami a vojnou; dal zavraždiť svojich bratov okrem najmladšieho Jonatana a stal sa na 3 roky kráľom v *Sícheme*; zomrel pri obliehaní Tebecu ponižujúcou smrťou, rukou ženy, ktorá mu hodila na hlavu žarnov; aby sa vyhol ponižujúcej smrti, dobil ho na vlastnú žiadosť mečom vlastný zbrojnoš; po jeho smrti sa Sicheu stal súčasťou *Izraela*; pozri *Gaal*

3. 1 Kronická (18,16) a 2 Samuelova (8,17): veľkňaz v čase *Dávida*

4. 1 Kráľov 2,39-2,40: kráľ Gaty v časoch *Saula* a *Dávida*, ktorá bola súčasne domovom *Goliáša* a jeho bratov; pomáhal Dávidovi počas jeho vyhnanstva pred synom *Absolonom*

[https://en.wikipedia.org/wiki/Abimelech\\_\(Judges\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Abimelech_(Judges))



A. de Gelder: Achímelech dáva Dávidovi Goliášov meč (1680)



(Kniha sudcov 9,50-54) Smrť Abímelecha (grafický list z Philips Medhurst Bible)



Autor neuvodený: Smrť Abímelecha (grafický list z Philips Medhurst Bible)



G. Doré: Smrť Abímelecha (drevoryt, 1866)

**abiogenéza** – z gréc.; a – predpona vyjadrujúca zápor (pozri *alfa privatum/alfa záporové*); bios – „majúci vzťah k životu“ (pozri *bio*); gene – „vznik“

-hypotéza o spontánnom vzniku živej, organickej hmoty z neživej pri priaznivých fyzikálnych a chemických podmienkach

**Abíšaj** - hebr. אבישׁי/Avišaj - „otec je dar“; najstarší syn Ceruje, sestry kráľa Dávida a jeho vojvodca; bol bratom Joába a Azahela (*2Samuelova 2,18; 1Kronická 2,16*); bol jediný, ktorý sprevádzal Dávida do Saulovho tábora a vzal kopiju a fľašu s vodou, keď Saul spal (pozri *Dávid ušetril život Saula; 1Samuelova 26,5-12*); velil jednej z troch divízií Dávidovej armády v boji proti Absolónovi (*2Samuelova 18,2,5,12*); pri jednej príležitosti zabil *Filištínca*, ktorý ohrozoval Dávidov život; pozri *biblické postavy*



K. Witz: Abiſaj kľáčiaci pred Dávidom (1435)



G. Doré: Abišaj chráni Dávidov život (dreavoryt, 1866)

**abjurácia** – z lat. ab – „nie, od“; jurare - „prisahať“

-akt zrieknutia sa alebo prísazného popretia akýchkoľvek sklonov a názorov odpadliverstva, bludárstva a rozkolniverstva; obraz sa konal pred odňatím trestu *exkomunikácie heretikov* a *schizmatikov*

**ablathanalba** - gréc. magické slovo ΑΒΛΑΘΑΝΑΛΒΑ, ktoré znie v gréčtine rovnako spredu ako zozadu, sa objavuje na tzv. *Abraxových kameňoch* a v *magických papyrusoch*; zvyčajne sa pripúšťa, že je odvodené z aramejčiny a znamená „Ty si náš Otec“ (hebr. אב לך אה); pozri *Abraxas, mágia*

www: v magické amulety so slovom ablathanalba používali ešte raní kresťania



Šperk s nápisom ΑΒΛΑΘΑΝΑΛΒΑ (4.st.)

**ablúcia** - z lat. ablútio – „umývanie“

Beliana: v *kresťanstve* obradový úkon pri *krste*; v katolíckej cirkvi pri svätej *omši* po obetovaní omytie prstov po dotyku so sv. *hostiou* a bohoslužobnými nádobami (*kalichmi*); v *hinduizme* kontakt s posvätnou riekou; v *judaizme* obradné čistenie rúk pred jedlom; v *šintoizme* čistota rúk a úst pred vstupom do chrámu; v *islame* čistota rúk pri modlitbe a čítaní *koránu* (pri nedostatku vody možno použiť aj čistý piesok; pozri *liturgické nádoby*)

Príručný slovník kresťanstva: obrad umývania prstov a kalicha, ktorý kňaz vykonáva pri omši a prijímaní; v predkoncilovej dobe sa takto označovalo aj umývanie úst; obrad sa doposiaľ dochoval v niektorých východných cirkvách, kde po prijatí *eucharistie* sa prijímajúcim dáva piť nepremenené víno

**aborigéni** - pôvodní domorodí obyvatelia, praobyvatelia, predovšetkým austrálski domorodci; slovo aborigén je odvodené z latinského ab origine - od začiatku, pôvodne; slovenský ekvivalent znie domorodí alebo praobyvatelia Austrálie; najviac ich žije v Queenslande, Stredozemí a v oblasti Uluru; Uluru je posvätná hora aborigénov; expedície a výstupy na horu považujú domorodci za svätokrádež; keď Austráliu osídlili Európania, aborigéni boli systematicky vytlačení na okraj spoločnosti; v 18.st., keď začala kolonizácia, boli domorodci vyvražďovaní či uvrhnutí do otroctva; v 20.st. sa objavil ďalší fenomén; rodinám násilne odoberali deti, tie následne prevychovali a vštepovali im európsku kultúru a zvyky; ich sociálny status sa priróvna k pôvodným obyvateľom Ameriky, indiánom; žijú v rezerváciách, majú vlastnú samosprávu, ktorá podlieha austrálskej vláde; robia väčšinou jednoduchšie práce, kde nie je potrebná odborná kvalifikácia; pozri *Austrália, snívanie (aborigéni)*

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Aborig%C3%A9ni>

**aborigénske umenie** - *austrálske umenie domorodé*

**aborigénski umelci** - *austrálski umelci domorodí*

**abort** - lat. abortus – „potrat“; predčasný *pôrod*, ktorý sa môže vyskytnúť zo spontánnych vnútorných príčin alebo cieľavedomým vonkajším zásahom a zvyčajne znamená smrť nenarodenej bytosti; *katolícka morálka*, ktorá učí, že život začína od počatia, jednoznačne odsudzuje akýkoľvek vonkajší zásah, ktorý vedie k umelo zapríčinenému abortu; pozri heslo *erotika/sex*